

Abondance!

MARK VANVAECK

Het Nationaal Museum van de Speelkaart in Turnhout heeft vele troeven. Het bezoekersaantal zit in de lift en er vinden interessante tentoonstellingen plaats, zoals 'Daveluy, portret van een kaartenmaker'.

Daveluy, bijzondere kaart van het spel 'Nain jaune', ca. 1860-1885, chromolitho

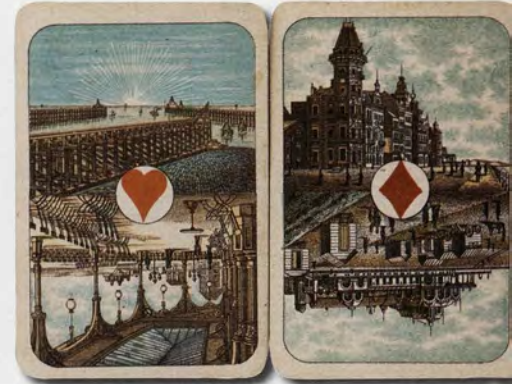


Met het einde van de Tweede Wereldoorlog begint een zware crisis in de Turnhoutse speelkaartenindustrie. Na vele afslankingen, fusies en overnames wordt wat overblijft in 1970 gebundeld in het bedrijf Carta Mundi. Turnhout herwint zijn elan en is nu ongeslagen nummer één inzake uitvoer van kaartspellen.

Turnhout op de wereldkaart

De grafische geschiedenis van Turnhout begint in 1796 wanneer Pieter Corbeels (1755-1799) zich in de stad vestigt. Deze drukker-herbergier is ook politiek actief. Zijn verzet tegen de Franse bezetting en zijn aandeel in de Boerenkrijg bekoopt hij met de dood. P.J. Brepols, een leerling van Corbeels, neemt in 1800 de zaak over. Een kwarteeuw later start Brepols de productie van speelkaarten. Hij krijgt al vlug navolging en uiteindelijk telt Turnhout acht speelkaartenmakerijen. De meest bekende zijn Van Genechten, Biermans, Glénisson en Mesmaekers.

De concurrentie is groot en de drukkers dwingen elkaar om steeds verder op zoek te gaan naar afzetgebieden. De Turnhoutse kaarten gaan naar alle hoeken van de wereld. Vooral na 1850 neemt de export een hoge vlucht.

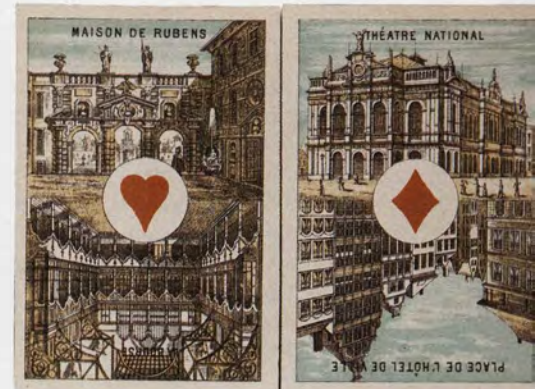


Heel dit verhaal kan de bezoeker ontdekken in een permanente tentoonstelling die niet alleen de economische bedrijvigheid illustreert, maar ook aandacht heeft voor de sociale aspecten.

Een werkend museum

Het Nationaal Museum van de Speelkaart opende in 1969 de deuren in een zestiende-eeuwse patriciërswooning in de Begijnestraat te Turnhout. Sinds 1990 kreeg het een definitieve stek in de voormalige papier- en speelkaartenfabriek Mesmaekers aan de Druivenstraat. Het is een bedrijfsgebouw uit 1926, opgetrokken in baksteen en gewapend beton. Na een sluiting van bijna vier jaar heropende het speelkaartmuseum in 2003. Er kwam uitbreiding in een achterliggend gebouw uit 1911. Het gelijkvloers van beide panden is grondig gerenoveerd en aangepast aan de noden van een toekomstgericht museum.

In de voormalige speelkaartenfabriek voelt de unieke verzameling drukpersen zich thuis. Een houten zeventiende-eeuwse pers, hand te bedienen hoogdruk- en steendrukpersen en lithografische snelpersen: ze zijn er allemaal. En ze werken. Daar zorgt een



Daveluy, Oostendse azen, ca. 1880-1885, chromolitho



ploeg enthousiaste drukkers voor. Het resultaat zijn veelkleurige vellen papier waarop de Turnhoutse spelkaartengeschiedenis tot leven komt. Ook in het jeugdatelier toveren kinderen van vandaag prachtige drukwerkjes uit eeuwenoude persen.

Het museum bewaart verschillende getuigen van negentiende-eeuwse machinebouwers uit eigen land. Onze constructeurs behoorden toen tot de wereldtop. De stoommachine van het speelkaartenmuseum is een geval apart. Ze werd in 1896 gebouwd door de Gentse firma CH. Nolet. De kolos weegt enkele tientallen tonnen, heeft een imposant vliegwiel van bijna zes meter doormeter en het totale vermogen bedraagt 257 pk. Ook deze gigantische machine werkt en kreeg een ereplaats in een speciaal gebouwde annex.

Het museum bezit de belangrijkste collectie speelkaarten uit de historische Nederlanden. De klemtoon ligt op de industriële periode, vanaf de achttiende eeuw tot heden, en omvat de opkomst en bloei van de Turnhoutse kaartenmakers. Omdat het grootste deel van de spellen was bestemd voor de export, is meteen de hele wereld vertegenwoordigd in het museum. Verder beheert het museum een verzameling grafiek, foto's en aanvullende documentatie. De gespecialiseerde bibliotheek bevat werken over de geschiedenis, het gebruik en de fabricatie van speelkaarten.

Daveluy: drukker, uitgever en fotograaf in Brugge

Met de tijdelijke tentoonstellingen kijkt het Nationaal Museum van de Speelkaart over de Turnhoutse kaartenmuren. Zo ook met Daveluy, portret van een kaartenmaker. De expositie vertelt het verhaal van de firma Daveluy en haar opvolgers die tussen 1835 en 1936 actief waren als drukkers en fotografen.

Nicolas Alexis Antoine Daveluy (1770-1838) is een Fransman die in Gent prenten verhandelt. In 1835 vestigt hij zich in Brugge en start de Lithografische Drukkerij Daveluy. Zijn zoon Edouard-Alexis (1812-1894) is een ondernemend en technisch begaafd drukker. Hij neemt verschillende brevetten voor verbeteringen bij het drukken en bij het maken van speelkaarten. Daveluy geniet grote vermaardheid met de fabricage van porseleinkaarten. De porseleinkaart is een gelegenheidsdrukwerk uit de negentiende eeuw. Wie het kan betalen, gebruikt ze voor

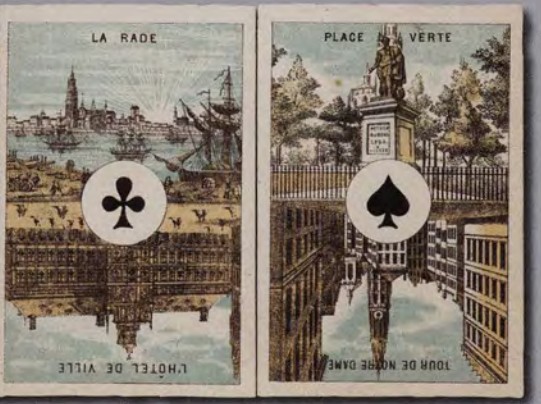


Daveluy, eenhoofdig spel met historische figuren (o.a. de infante Isabella, Filips de Goede, Maria van Bourgondië), ca. 1850-1885, chromolitho



Unieke drukpersen in het Nationaal Museum van de Speelkaart

Daveluy, Antwerpse azen, ca. 1860-1885, chromolitho

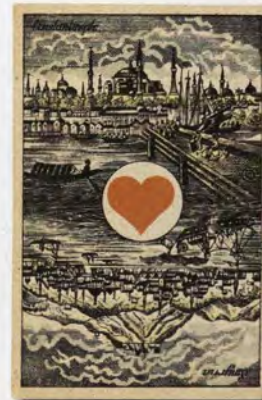




*Daveluy, tweehoofdig
patiencespel met figuren
uit de late Middeleeuwen
en de zestiende eeuw
(o.a. Jacob van Artevelde,
Godfried van Bouillon en
Karel de Grote), ca. 1860-
1885, chromolitho*



*Daveluy, Batavia, 1860-
1885, chromolitho, met
gouden rand en 'gotische'
punten, elke kaarthelft is
verschillend*



*Azen met diverse
stadszichten, ca. 1905,
chromolitho*

menu's, uitnodigingen en programma's, of als reclame- en visitekaartje. Ze tonen tekst en decoratie, maar zijn vaak prachtig versierd met afbeeldingen van gebouwen en stadsgezichten. Porseleinkaarten worden in lithografie of steendruk uitgevoerd. Het karton is eerst ingestreken met een verf, samengesteld uit loodwit en kaolien (porseleinaarde). Hierdoor krijgt het karton een

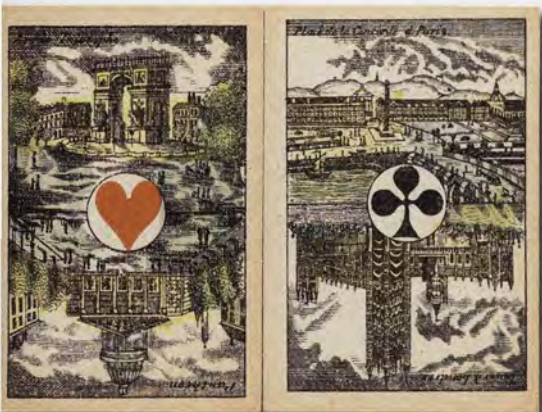


satijnglans. Bij het drukken worden verschillende kleuren en goud of zilver gebruikt. Het resultaat: schitterende chromolitho's met een luxueus en verfijnd uitzicht. Het hoogtepunt van de porseleinkaarten situeert zich tussen 1840 en 1860.

Edouard-Alexis Daveluy is ook actief als fotograaf. Zijn zaak krijgt een stevige reputatie voor portret-, landschaps- en kunstfotografie. De faam als lithograaf wordt bevestigd door de titel *Lithographe du Roi* die koning Leopold I aan Daveluy verleent in 1842. En dan staat hij nog maar aan het begin van een lange carrière en van groot succes, met bijhuizen in Oostende en Blankenberge. Edouard-Alexis houdt de touwtjes van het moederbedrijf aan de Groene Rei in Brugge in handen tot 1892. De drukkerij en de speelkaartenmakerij gaan naar de weduwe van zijn zoon. Zij verkoopt de zaak in 1895 aan het drukkerspaar Geüens-Seaux. Het assortiment speelkaarten wordt uitgebreid met reclamekaarten. Ook kinderprenten rollen van de persen.

*Daveluy, dierentrok,
ca. 1850-1885,
chromolitho*





Brepols koop in 1936 het bedrijf en met een verdwijnt de laatste Belgische speelkaartenmaker buiten Turnhout van het toneel.

Historische stijl en piraterij

Daveluy specialiseert zich in kaartspellen met historische taferelen. De voorkeur gaat naar de zestiende eeuw, niet toevallig de bloeiperiode van de thuisbasis Brugge. Alle kaartmakers uit de negentiende eeuw koesteren een levendige belangstelling voor geschiedenis. Dat is eigen aan deze periode van nationalisme en romantiek. Vooral de Middeleeuwen zijn erg populair. De reeks 'Middeleeuwen' is de meest beroemde van Daveluy. Er bestaan tientallen versies van. Het kaartspel in 'historische stijl' sluit naadloos aan bij de smaak van toen. Maar ook moderne elementen sluipen in de kaarten. Voor de dames wordt naar de eigentijdse mode gekeken, zodat een vreemd mengsel ontstaat van oude, historische kledij en negentiende-eeuwse jurken en accessoires.

Daveluy heeft durf en talent. Hij weet als kaartenmaker een eigen identiteit te ont-

wikkelen die tot vandaag herkenbaar blijft. Bewust van de originaliteit van zijn speelkaarten, laat hij zijn ontwerpen wettelijk beschermen. Dat belet Daveluy niet om zelf succesvolle beelden te kopiëren, zoals de 'cartes parisiennes', het Batavia-spel of het buitenlands spel met figuren uit opera's van Wagner. Daveluy is niet de enige die plagieert. De meeste negentiende-eeuwse kaartmakers doen het. Turnhout heeft dan ook een reputatie als nest van piraten en roofdruckers.

Versierde azen en goud

De negentiende-eeuwse kaartmakers zoeken naar luxe en schoonheid en ze benutten verbeterde druktechnieken. Een innovatie is het opvullen van de achtergrond. De kartonnen koningen en koninginnen verschijnen in een heus decor. De ontwerpers plaatsen de figuren in een landschap opgevuld met een kasteel, jachtscènes of een riddertornooi. De behoefte aan verfraaiing gaat nog verder en brengt de versierde azen in de mode. Deze lege kaart krijgt allerlei motieven en taferelen: landschappen, stadsgezichten, bekende gebouwen, exotische plekken, veldslagen, muziekinstrumenten of bloemen. Ook Daveluy heeft heel mooie series in de aanbieding, zoals de stadsgezichten van Antwerpen en Oostende en de reeks over Nederlands-Indië.

De neogotiek brengt nog een andere nieuwigheid: het 'gotische punt'. De eenvoudige maar effectieve vorm van harten, ruiten, schoppen en klaveren maakt plaats voor een veel grilligere vorm. De verfijning zit niet enkel in het drukwerk, maar ook in de afwerking. Daveluy past het procédé van de porseleinkaarten toe op luxe-edities van zijn speelkaarten. En er is nog meer. De 'cartes bronzées' krijgen een goudlaagje op de randen.

Daveluy vervaardigt vele soorten kaarten: gewone spellen voor dagelijks gebruik, luxe edities voor de kapitaalkrachtige speler, een dierentrok en zelfs waarzegkaarten.

Daveluy, luxe beeld met figuren in historische stijl en decors, 1868, chromolitho

PRAKTISCH

DAVELUY, PORTRET VAN EEN KAARTENMAKER

Nog tot 24 april 2005

NATIONAAL MUSEUM VAN DE SPEELKAART

Druivenstraat 18

2300 Turnhout

Open: dinsdag tot zaterdag van 14 tot 17 uur,

zondag van 11 tot 17 uur

Gesloten: maandag

Tel. 014 41 56 21

EXTRA

OKV-Club

Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen organiseert voor 50 abonnees een geleid bezoek aan het Nationaal Museum van de Speelkaart en de tentoonstelling 'Daveluy, portret van een kaartenmaker. Het vindt plaats op donderdag 24 maart om 14 uur

en wordt afgesloten met een drink. We vragen een kleine bijdrage van € 3,00. Inschrijven kan via een brief of kaartje naar Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, Hofstraat 15, 2000 Antwerpen of via mail naar info@okv.be.

Gelieve te vermelden of u alleen of met twee wenst deel te nemen.

De eerste 50 intekenaars ontvangen een persoonlijke uitnodiging.

VEILINGHUIS VAN GOETHEM

L·O·E·C·K·X

INGELANDGAT 4 - GENT 09/223 37 93

**Voor informatie
over de veiling van maart:
raadpleeg onze website
www.loeckx.be**